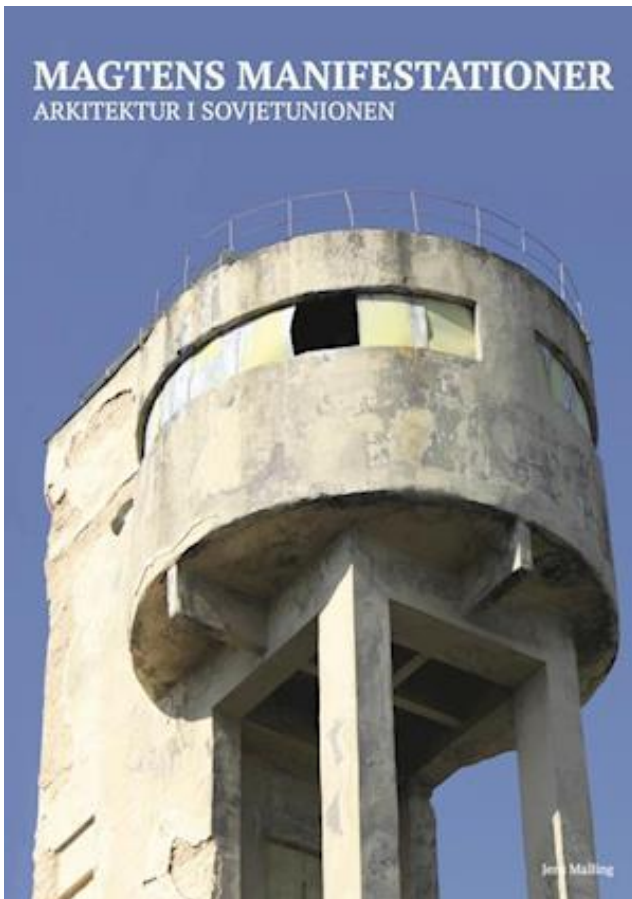

EFTERLADT ARKITEKTUR

Jens Malling: *Magtens manifestationer: Arkitektur i Sovjetunionen*, Trembita, 2019, 176 s., ill., ISBN: 978874045709.

Af Kim Frederichsen (ph.d. i russisk historie og samfundsforhold)

Hvad sker der egentlig med arkitektur, når den ideologi, der lå bag deres opførelse, er forsvundet? Det interessante spørgsmål har den danske journalist Jens Malling gennem mange år forsøgt at besvare i artikler i en række danske og internationale aviser. Nu er artiklerne udkommet samlet i bogform.

Forfatteren identificerer tre typer eller perioder af det, han benævner hovedstrømninger indenfor sovjetisk arkitekturhistorie; konstruktivisme, socialistisk klassicisme og senmodernisme. Bogen dedikerer en afdeling til hver strømning, og den indeholder mellem dem nogle mellemspill i form af reportager om Huset ved Floden (hvor Stalin indkvarterede partieliten og siden udrensede en betragtelig del af dem), Kievs metro og en perspektivering om byggestile i det sovjetisk kontrollerede Østeuropa generelt. Geografisk dækker artiklerne især Rusland, Ukraine og Kaukasus, da det er der, journalisten af tidsmæssige og økonomiske årsager har måtte begrænse sig til.

Perioden 1922-1932 beskrives som den konstruktivistiske og defineres som en særlig sovjetisk udgave af en modernistisk tendens indenfor arkitekturen, som med sin optimisme og fremskridtstro skulle afspejle revolutionens dynamik og arbejdet med at opbygge den nye socialistiske samfundsform. Jens Malling tager i sine artikler læseren med til Jakob Tjernikovs Røde Nellike Vandtårn i Sankt-Petersborg, Aserbajdsjans Statlige Olieakademi i Baku, bydelen Errod Mas i Jerevan, bygningen Dersjprom i Kiev samt ingeniøren Vladimir Sjukovs hyperboliske elmast ved Oka-floden. Overalt fortælles med stor begejstring og viden om baggrunden for bygningernes tilblivelse, men samtidig begrædes det forhold, at myndighederne i de mange efterfølgerstater har ladet bygningerne forfalde, eller at mange ligefrem er blevet bortsaneret. Endelig søger forfatteren de personlige fortællinger ved at interviewe ansatte eller beboere ved de forskellige bygninger og boligkomplekser eller personer, der kæmper for at bevare de gamle bygninger. Disse fortælle-mæssige greb går igen gennem bogens artikler og bidrager med en fin vinkel.

Perioden 1932-1955 beskrives som den socialistiske klassicistiske og defineres som en mere bastant stil f.eks. i form af udstillingscentret VDNKh eller ”De Syv Søstre” i Moskva, den kendte lagkagehusstil, som skulle markere Sovjetunionens magt og styrke. Der fandt under Stalin en ensretning af kulturen sted, og den afspejlede sig også indenfor arkitekturen med grundlæggelsen af Forbundet af Arkitekter i 1932 og kravene om central godkendelse af alle nybyggerier. Som eksempler på byggestilen tager forfatteren læseren med til bydelen Avtozavod omkring GAZ bilfabrikken i Nizjnij Novgorod, udstillingshallerne VDNKh i Moskva, badebyen Gagra og hovedbanegården i Sukhum (begge i Abkhasien), minebyen Tkuartjal (ligeledes Abkhasien) samt endnu tre minebyer kendt som Akarmarskaja Zona (også i Abkhasien). Igen er der tale om velkomponerede fortællinger, hvor mødet med lokale personer, problematikker om bygningers forfald og tab af fortiden står i centrum.

Perioden 1955-1991 beskrives som den senmodernistiske og defineres som en stilretning, der udsprang med (det delvise) opgør med Stalintiden under Khrusjtjov, og som kom til udtryk i en bestræbelse på gennem standardiserede byggerier, der f.eks. hurtigt og billigt skulle afhjælpe bolig manglen. Rationalitet, effektivitet og færdigproducerede betontypeelementer blev nye nøgleord. Men der blev også plads til at eksperimentere med formerne, så længe det afspejlede fremtidstroen om kommunismen uundgåelige sejr i den historiske evolution. Den arkitektoniske stil bliver denne gang belyst med eksemplerne Den Armenske Forfatterforenings Rekreativshjem henholdsvis betonboligblokbydelen Darnytsja i Kiev. Også temaerne om fortidens storhed og nutidens forfald går igen gennem de personer, forfatteren lader læseren møde.

Der er en klar holdning hos forfatteren, der går igen gennem hele bogen; ikke alene begræder han den forsvundne arkitektur, men han argumenterer for, at beslutninger om at rive bygninger ned skal ses som en form for en post-sovjetisk og kapitalistisk modideologi og afstandstagen til Sovjetunionen i efterfølgerstaterne, og han giver gentagne gange udtryk for sin frustration, harme og vrede over, at bygningsværker rives ned og fjernes for at give plads til nybyggerier, eller hvordan moderne arkitektur ikke spiller sammen med de fortidige bygninger. Imidlertid savner man som læser i den forbindelse ofte nogle refleksioner hos forfatteren, om denne udviklingen virkelig alene skal tilskrives en kapitalistisk modideologi. Denne insisteren på at opfatte arkitekturens forsvinden gennem en prisme af et ideologi-modideologi paradigme kan i længden blive vel trættende, og det ville have været en styrke, hvis forfatteren havde gjort sig flere overvejelser om, hvorvidt bygninger – trods forfatterens begejstring for dem og deres historie – virkelig er bevaringsværdige, når årtiers manglende vedligeholdelse, forsvundne funktioner, nye behovskrav og lignende urbane udviklinger tages i betragtning. Det er trods alt ikke kun i det postsovjetiske rum, at ældre bygninger har måttet lade livet for en moderne (og alt for ofte rædselsfuld) byggestil af glas og beton.

Denne anke skal imidlertid ikke skygges for, at det er meget glædeligt, at artiklerne er blevet samlet i bogform, da det sikkert ellers ikke ville have været dem alle sammen, man fik læst, og det ville have været en skam. Forfatteren har – ligesom det f.eks. er tilfældet med fotojournalisten Christopher Herwigs bøger om sovjetiske busstoppesteder i det post-sovjetiske rum (*Soviet Bus Stops I-II*) – skabt et meget interessant værk om, hvad der sker med den arkitektur, der er blevet efterladt af den ideologiske ramme, den blev skabt under.